

تأمل در زیارت وارث: رمز‌گشایی از وراثت امام حسین علیه السلام

مرضیه مینایی‌پور^۱، محمد کرمی‌نیا^۲

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۱۱/۱۹ - تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۲/۱۰)

چکیده

امام حسین علیه السلام مانند دیگر ائمه اطهار علیهم السلام برای هدایت بشر انتخاب شد. یکی از راه‌های شناخت جایگاه والای امام حسین علیه السلام تأمل و بررسی مفاهیم «زیارت وارث» است. وارث از مهم‌ترین زیارت‌هایی است که در مورد امام حسین علیه السلام ذکر شده است. نتایج پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی نشان می‌دهد که در این زیارت بر وراثت امام حسین علیه السلام از انبیاء تأکید شده است. وراثت امام حسین علیه السلام منحصر به پیامبرانی نیست که نامشان در زیارت آمده است، بلکه شامل همه پیامبران از آدم علیه السلام تا محمد صلی الله علیه و آله و سلم می‌شود. او همچنین وارث پدرش علی علیه السلام و مادرش فاطمه (س) و برادرش امام حسن علیه السلام است.

کلید واژه‌ها: امام حسین علیه السلام، زیارت وارث، وراثت خاص.

۱. دانشجوی دکتری شیعه‌شناسی گرایش فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه ادیان و مذاهب، قم (نویسنده مسئول)؛
M.minaeipour@yahoo.com

۲. دکتری کلام امامیه، دانشگاه قرآن و حدیث، قم.
karaminia.mohammad@yahoo.com

مقدمه

از جمله مضامین قابل توجه در زیارت وارث که سرشار از مفاهیم شناخت امام حسین علیه السلام است، مسأله ارث است؛ چرا که به طور ویژه امام حسن علیه السلام در این زیارت وارث انبیاء دانسته شده است. یکی از مهم ترین راه هایی که از طریق آن می توانیم ائمه خود به ویژه امام حسین علیه السلام را بشناسیم، زیارت ها از جمله «زیارت وارث» است. اهمیت و ضرورت تحقیق در اهمیت شناخت و معرفت امام حسین علیه السلام و از طرفی زیربنای تشیع بر پیوند مستمر بر محوریت ولی خدا است. رویکرد پژوهش حاضر کلی و هدف اصلی بازشناسی شخصیت امام حسین علیه السلام از بعد وراثتی است؛ چرا که حسین علیه السلام وارث انبیاء و اولیا و ثمره شجره طیبه است، و مقام وراثت انبیاء که برای امام حسین علیه السلام بیان شده، به جهت توجه دهی به مقام اهل بیت علیهم السلام از منظر تقلین بودن آنها است.

۱- زیارت وارث

زیارات وارث از معروف ترین زیارت های امام حسین علیه السلام است که از امام صادق علیه السلام نقل شده و ابن قولویه آن را در کتاب کامل الزیارات روایت کرده است (نجاشی، بی تا: ۱۰۶). در کتاب المزار (مفید، ۱۴۱۳: ۱۰۶) و مصباح المتعجل (طوسی، ۱۴۱۱: ۷۲۰/۲) نیز به زیارت وارث اشاره شده است. بررسی زیارت وارث موجب «معرفت» از شأن و مقام امام حسین علیه السلام در مورد وراثت ایشان می شود. لذا این زیارت یکی از راه های شناخت امام معصوم است. امام حسین علیه السلام تلاش کرد تا مردم را از جهل برهاند و از گمراهی نجات دهد؛ همان گونه که انبیاء الهی چنین بوده اند.

۲- وراثت خاص

ارث چیزی از شخصی است که عمرش تمام شده و به شخص دیگری منتقل شود (مصطفوی، ۱۳۶۸: ۷۸/۱۳). وراثت صفات انبیاء است، چرا که هر پیامبری به یک ویژگی متمایز می شد و امام حسین علیه السلام وارث خاص تلقی می گردد؛ زیرا در زیارت وارث می خوانیم: «السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ آدَمَ صَفْوَةَ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ نُوحٍ نَبِیِّ اللَّهِ

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُوسَى كَلِيمِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ عِيسَى رُوحِ اللَّهِ ...» (قمی، بی تا: ۴۲۸/۱).

منظور از حسین علیه السلام در این زیارت همان وارث است. این امر عظمت مقام الهی حسین علیه السلام را در نهضت انبیاء آشکار می کند، چرا که حرکت هدایت از حضرت آدم تا حسن مجتبی علیه السلام، نیمه اول نهضت تاریخ است و حسین علیه السلام با فرزندانش که پس از او به امامت رسیدند، نمایانگر نیمه دوم تاریخ است. با توجه به محتوای زیارت وارث، امام حسین علیه السلام وارث خاص و ویژه است؛ یعنی ارث بردن علم از حضرت آدم علیه السلام تا حضرت محمد صلی الله علیه و آله که در اینجا بدان اشاره می شود:

۱-۲. وارث حضرت آدم علیه السلام

هنگامی که خداوند حضرت آدم علیه السلام را به جانشینی خود برگزید، دیگر انبیاء و جانشینان آنها نیز نوری درخشان برای هدایت مردم در زمین بودند و این مقام را یکی پس از دیگری به ارث بردند. امام حسین علیه السلام نیز پس از پدر و برادرش این مقام معنوی را به عهده گرفت: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا إِمَامَ الْمُؤْمِنِينَ وَ وَارِثَ عِلْمِ النَّبِيِّينَ وَ سَلَاةَ الْوَصِيِّينَ» (ابن قولویه، ۱۳۵۶: ۳۳۲). همچنین ایشان وارث تورات، انجیل و زبور نیز هستند: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ التَّوْرَةِ وَ الْأَنْجِيلِ وَ الزُّبُورِ» (کلینی، ۱۴۰۷: ۲۲۵/۱).

در واقع؛ در معرفی وراثت امام حسین علیه السلام، به وراثت امام از انبیای اولوالعزم اشاره شده، ولی نقطه شروع تمام زیارت های وارث، حضرت آدم علیه السلام است؛ بدین جهت که اگرچه اوج وراثت امام از انبیای اولوالعزم است، ولی این نقطه اوج بدون توجه به نقطه آغازگری برای انسانیت و مقام نبوت امکان ندارد زیرا آدم علیه السلام خلیفه الله و نقطه آغاز بشریت و نبوت است: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ آدَمَ صَفْوَةَ اللَّهِ السَّلَامُ» (قمی، بی تا: ۴۲۸/۱). چنانکه مطابق روایت: «هر کس که می خواهد به علم (آسمانی و بلاواسطه) آدم نگاه کند، امیرالمؤمنین را ببیند» و امام حسین علیه السلام امتداد حضرت علی علیه السلام است (مجلسی، ۱۴۰۳: ۳۵/۳۹)، یعنی امام حسین وارث آدم علیه السلام در «علم الاسمائی» که وی را سجده کردند: «وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ

فَقَالَ أَنْبُؤُنِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ» (بقره/۳۱). این نشان می‌دهد که علم موجب رشد آدمی می‌شود؛ اما جهالت و نادانی باعث سقوط انسان می‌گردد (فیض کاشانی،/۱۱۱).

پس چهارده معصوم و به‌ویژه امام حسین علیه السلام وارث آدم علیه السلام، در همان علم الاسمایی که او را مسجود ملائکه نمود، هستند و سرّ اهتمام به مقام وراثت امام حسین علیه السلام از میان دیگر اهل بیت، شاید بیان نسبت دو سویه این قیام با حضرت آدم علیه السلام باشد، به این که قیام حضرت احیاگر علم آدم و رسوا کننده جهالت و تعصب کور شیطانی - اموی است. معنی وراثت امام در علم آدم علیه السلام، قطعاً علوم غیبی و آسمانی بیکران است. در این میان با توجه به میراث‌داری حضرت در علم، دیگر در مسئله قیام حضرت مسئله‌ای مانند علم غیب امام و آگاهی ایشان به زمان‌شناسی، کوفه‌شناسی و دشمن‌شناسی کاملاً تبیین می‌گردد و مشخص می‌شود، این مسائل سوای نگاه کارشناسی دنیوی از منظر دایره دانش بیکران آسمانی امام به‌خوبی روشن بوده‌است. همان‌گونه که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و امیرالمؤمنین علیه السلام قبلاً از این واقعه با جزئیات دقیق خبر داده بودند. پس حسین وارث آدم علیه السلام است، بدین معنی است که:

حسین علیه السلام آگاه به تمام علوم و آینه تمام‌نمای علوم حضرت آدم علیه السلام است؛
قیام حسین علیه السلام حافظ و احیاگر علوم معنوی و غیبی آدم علیه السلام است؛
قیام حضرت یکی از مهمترین موارد علم‌های آسمانی آدم علیه السلام بود.

۲-۲. وارث حضرت نوح علیه السلام

وراثت امام حسین علیه السلام بعد از آدم علیه السلام، از اولین پیامبر اولوالعزم، حضرت نوح علیه السلام است؛ چنانکه در «زیارت وارث» می‌خوانیم: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ نُوحِ نَبِيِّ اللَّهِ» (قمی، بی تا: ۴۲۸).

کشتی نوح علیه السلام، تنها وسیله نجات انسان‌های مؤمن بود. لذا نوح با پراکنده کردن فرزندانش، اولین جوامع توحیدی را در سراسر جهان به وجود آورد. طبق روایت «هر کس می‌خواهد به عزم نوح (و یا تقوا، اطاعت، حکمت و فهم نوح) بنگرد، پس

به امیرالمؤمنین بنگرد» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۳۵/۳۹) و حسین علیه السلام وارث نوح علیه السلام و علی علیه السلام است. حدیث سفینه نیز ناظر به این مطلب است: «إِنَّمَا مَثَلُ أَهْلِ بَيْتِي فِيكُمْ كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ، مَنْ دَخَلَهَا نَجِيَ، وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ؛ جِزْ أَيْنَ نَيْسَتْ كَمَا مَثَلُ أَهْلِ بَيْتِ مَنْ فِي مِثْلِهَا شِمَا مَثَلِ كَشْتِي نُوحٍ اسْت، هَر كَسْ بَه اَيْن كَشْتِي دَاخِل شُود نَجَات مِي يَابَد وَ هَر كَسْ جَا بَمَانَد، غَرَق مِي شُود» (صدوق، ۱۳۶۲: ۲۶۹)، در واقع؛ هم عزم و اراده حضرت نوح علیه السلام در برابر باطل و هم قیام و اراده امام حسین علیه السلام در برابر باطل مثل اهل بیت به کشتی نوح است: «إِنَّ الْحَسِينَ مِصْبَاحَ الْهُدَى وَ سَفِينَةَ النَّجَاهِ» (بحرانی، بی تا: ۵۲/۴). در نتیجه، یاران امام حسین علیه السلام نیز میراث دار نجات یافتگان کشتی نوح علیه السلام هستند. لذا؛ این ویژگی در هفتاد و دو تن یار امام حسین علیه السلام با کانون و محوریت ایشان وجود داشته است.

خداوند متعال حضرت نوح علیه السلام را با قایق نجاتی که آن را از چوب ساخته بود در میان پیامبران قرار داد تا هر کس بخواهد سوار آن شود تا از نابودی طوفان در امان بماند. این زمانی است که قوم نوح علیه السلام بر انکار و آزار رساندن به او و یارانش اصرار می ورزیدند تا پیامبر صلی الله علیه و آله در خانواده اش، نقش آنان را در نجات مردم از گمراهی و وسوسه روشن کند. کشتی حسین علیه السلام کشتی نجات از وسوسه بنی امیه بود که قیام کردند و پسرانش از بیعت با یزید خودداری ورزیدند. خداوند متعال آدم را از میان پیامبران با نه وصی از نسل او قرار داد و نهمین آنان را نوح که عمری طولانی داشت از شگفتی پیشینیان قرار داد تا ستمگران را در اول وقت از بین ببرد و او را در کوفه ساکن کرد. همچنین به حسین علیه السلام نه دلیل و امام هدایت از اولادش داده شد که نهمین آنها مهدی است که عمر طولانی دارد و خداوند متعال او را حفظ کرده است تا در آخرالزمان منحرفان را به دست او نابود کند و خداوند متعال مقدر کرده است که در کوفه اقامت کند.

۲-۳. وارث حضرت ابراهیم علیه السلام

حضرت ابراهیم علیه السلام را روزی که می خواستند به آتش افکنند، چون چشمش به آتش افتاد، فرمود: خداوند ما را کافی است (متقی، بی تا: ۳۲۲۸۸). بدین جهت خداوند او را خلیل خود یعنی فقیر و محتاج به سوی خود و جدا شده از غیر به سوی خود نامید.

امام صادق علیه السلام فرموده است: «همانا خداوند ابراهیم را خلیل خود انتخاب کرد؛ چرا که همانا او کسی را اراده نکرده و نخواند و طلب نکرد هرگز جز خداوند» (فیض کاشانی، ۱۴۰۶: ۵۰۴/۱).

حسین علیه السلام وارث ابراهیم علیه السلام است چنانکه در «زیارت وارث» می‌خوانیم: «أَلَسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ» (قمی، بی تا: ۴۲۸/۱) و در روایتی آمده است: «من اراد أن ينظر الی ابراهیم فی وفائه و خلتہ/ فی حلمہ/ فی وقارہ فلینظر الی علی» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۴۱۹/۷). همان‌گونه که حضرت ابراهیم علیه السلام پس از طی مراحل مختلف سفر و امتحانات توحیدی سرانجام به مقام امامت رسید، حسین علیه السلام نیز در واقعه عاشورا به مقامی می‌رسد که همه انبیاء بر مصیبت وی گریستند: «إِنَّ الْحَسِينَ مَصْبَاحُ الْهُدَى وَ سَفِينَةُ النَّجَا» (بحرانی، بی تا: ۵۲/۴).

مهم‌ترین مقام وراثت حسین علیه السلام از ابراهیم علیه السلام استغنا از غیر و توکل به خداست (فصلت/۳، احقاف/۱۳). بنابراین حسین علیه السلام و ابراهیم علیه السلام گرفتار مصیبت شدند؛ اما کمک‌رسانی ملائک را رد کردند. خداوند متعال ابراهیم علیه السلام را در میان انبیاء برای ساختن خانه قرار داد و آن را امتحانی برای او دید. در شب اول از ده شب ذی‌الحجه با ذبح فرزندش در روز دهم به‌عنوان قربانی برای خدا، و مردم از ابراهیم و اسماعیل و مادر اسماعیل در تسلیم بودن در برابر خداوند متعال شهادت دادند. خداوند متعال توانایی ذبح چاقو را از کار انداخت. قربانی بزرگی که از بالای کوه فرود آمد فدیه دادند و امامت ابراهیم و اسماعیل نازل شد و مردم در عبادت خدای متعال از آنان تقلید کردند. آنها مناسک حج و احکام دینشان را انجام می‌دادند و آنجا مکه است. همچنین خداوند متعال، حسین علیه السلام را از طریق جدش پیامبر صلی الله علیه و آله به مقابله با بدعت‌های بنی‌امیه و دعوت به احیای زندگی پدرش مأمور کرد. او و همراهان اهل بیت و یارانش به شهادت می‌رسند، اما با این شهادت، تاریکی دوباره راه هدایت را به سوی خداوند متعال می‌گشاید و دین خدای متعال را که توسط بنی‌امیه تحریف شده بود، حفظ می‌کند (مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۲۶/۴۴). در نتیجه حسین علیه السلام و یاران و اهل بیتش در روز دهم قیام کردند و از بیعت با یزید و تسلیم سر باز زدند. پس جنگیدند و بر زمین کربلا قتل‌عام شدند.

خداوند متعال از آن روز قبر حسین علیه السلام را زیارتگاه هزاران نفر قرار داد. قبر حسین علیه السلام مانند خانه ابراهیم در مکه محل امن و امان مردم شد. پس حسین علیه السلام وارث ابراهیم بود؛ همان‌گونه که کاری که ابراهیم انجام داد به امر و الهام خداوند متعال بود، حسین علیه السلام نیز قیام و شهادتش به فرمان خدا از طریق پیامبر صلی الله علیه و آله بود و همان‌گونه که خداوند متعال دل‌های مردم را مشتاق آل ابراهیم علیهم السلام قرار داد، برای حسین علیه السلام و آل او نیز دل‌های مردم را مشتاق قرار داد.

۲-۴. وارث حضرت موسی علیه السلام

حسین علیه السلام جانشین موسی علیه السلام در مراحل مختلف مأموریتش بود، به‌ویژه که بزرگ‌ترین مشکل امام حسین علیه السلام مانند حضرت موسی علیه السلام قربانی شدن جامعه گمراه دینی بود (مجلسی، ۱۴۰۳: ۳۵۰/۲۴). این شباهت‌ها چنان اوج می‌گیرد که حسین علیه السلام موقع خروج از مدینه، در آغاز هجرتش آیه حضرت موسی علیه السلام را تلاوت می‌کند: پس از مصر خارج شد در حالی که هراسان و نگران بود (قصص/۲۳) و نیز در زمان ورود به مکه مثل حضرت موسی علیه السلام که از خداوند کمک هارون را خواست (قصص/۲۱)، امام حسین علیه السلام هم برادرانی چون عباس داشت که یاریگر او بودند. در «زیارت وارث» می‌خوانیم: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُوسَى كَلِيمِ اللَّهِ» (قمی، بی‌تا: ۴۲۸/۱).

اتفاقی در زمان موسی علیه السلام رخ داد که ویژگی‌های رسالت وی بود. در مورد مقابله با گوساله بنی‌اسرائیل که سامری برای آنها ساخته بود که به آنها گفت: این است خدای شما و خدا موسی (اعراف/۱۵۲). این ماجرا در امت محمد صلی الله علیه و آله تکرار شد و بنی‌امیه ظاهر شد. حسین علیه السلام به خواست جدش و به فرمان خدای متعال با نزدیک‌ترین و وفادارترین اصحابش با بنی‌امیه جنگید. پس حسین علیه السلام و اهل بیتش کشته شدند. ایشان امت را از خواب غفلت بیدار کرد و یزید تا آخر دنیا مورد لعن و نفرین قرار گرفت. حسین علیه السلام با خون پاک خود گوساله بنی‌امیه را نابود کرد همان‌گونه که موسی با عصای خود گوساله بنی‌اسرائیل را نابود کرد. بدین ترتیب حسین علیه السلام وارث موسی علیه السلام از انبیاء شد (پیشوایی، ۱۳۷۲: ۲۳۶).

۲-۵. وارث حضرت عیسیٰ علیه السلام

حضرت عیسیٰ علیه السلام از طرف خداوند به سوی بنی اسرائیل فرستاده شد و آنها او را نپذیرفتند: «فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمْ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ * رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ * وَمَكْرُوهًا وَمَكْرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ * إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ * فَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَأَعَذُّهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ * وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ» (آل عمران/۵۲-۵۷). امام حسین علیه السلام نیز توسل خود را به یاران پدر، برادر و جدش معطوف کرد که می‌خواست برای خدای متعال قیام کند، اما گروهی نیکوکار او را اجابت کردند و با او به شهادت رسیدند و خداوند سبحان راه را به روی آنها باز کرد که مردم فهمیدند اطاعت از بنی امیه به هیچ وجه جزو دین نیست. در واقع؛ حضرت عیسیٰ علیه السلام به مقام روح الهی می‌رسد که متناسب با آیه قرآنی است: «انا لله و انا اليه راجعون؛ از خداوند بودن و به سوی خداوند بازگشتن» (بقره/۱۵۶). امام حسین علیه السلام وارث عیسی است؛ چنانکه در زیارت وارث می‌خوانیم: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ عِيسَىٰ رُوحِ اللَّهِ» (قمی، بی تا: ۴۲۸/۱). همان‌طور که امام علی علیه السلام وارث عیسی علیه السلام بود: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى عِيسَىٰ فِي عِبَادَتِهِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ؛ وقتی که توطئه‌های یهود خطر را برای عیسی علیه السلام به وجود آورد، خداوند او را به آسمان‌ها عروج می‌دهد» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۱۹/۱۷). امام حسین علیه السلام هم از این جهت میراث‌دار حضرت عیسی علیه السلام است. او هم در قیام خویش مؤید به فرشتگان بود، اگرچه یاری آنها را نپذیرفت تا خونس بر زمین ریزد و ثارالله گردد و برای همیشه ضامن حفظ دین حق شود. پس عیسی علیه السلام روح‌الله و حسین علیه السلام ثارالله است. او برای قیامش همانند حواریون، اصحابش را تربیت کرد؛ ولی آنچه امام حسین علیه السلام را وارث ویژه عیسی علیه السلام نمود، روح بلند امام بود، روحی که در مقام عبودیت به آنجا رسید که درباره‌اش فرموده‌اند: «يا ايها النفس المطمئنة ارجعي الي ربك راضيه مرضية فادخلي في عبادي و

ادخلی جنتی» (همان، ۹۳/۲۴) و این یعنی رسیدن به مقام روح‌اللهی. در نتیجه حسین علیه السلام روح خداست یعنی بنده‌ای است که در قیام، شهادت را انتخاب می‌کند، همان‌گونه که حضرت عیسی علیه السلام می‌فرماید: «والسلام علیّ یوم ولدت و یوم اموت و یوم ابعث حیا» (مریم/۳۳) که این مقام روح‌اللهی است. عیسی علیه السلام در این مقام، عروج به آسمان و لقاء الله و حسین علیه السلام نیز «ارجعی الی ربک» را انتخاب کرد. پس مقام روح‌اللهی، مقام مرگ آگاهی است و حسین علیه السلام در روز عاشورا بعد از انتخاب شهادت به ثارالله یعنی به مقام «ارجعی الی ربک» رسید و فرمود: «من شهادت را انتخاب کرده‌ام همان شهادتی که همانند گردنبند برای بانوان است (ابن‌طاووس، ۱۳۸۴: ۲۶).

۲-۶. وارث پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم

«السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ مُحَمَّدٍ حَبِيبِ اللَّهِ» (قمی، بی‌تا: ۴۲۸/۱). وراثت حسین علیه السلام از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم اوج وراثت معنوی، اخلاقی و دنیوی از ایشان است، چرا که ایشان می‌فرماید: «حُسَيْنٌ مِنِّي وَ أَنَا مِنْ حُسَيْنٍ؛ همانا حسین از من و من از حسینم» (مفید، بی‌تا: ۱۲۷/۲). هدف قیام حسین علیه السلام احیاء و عمل به سیره پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم بود (شریفی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۵۴). بنابراین اگر نقطه اوج پیامبری و انسان کامل، پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم است، اگر انسان‌ها با امام حسین علیه السلام باشند، به تعالی می‌رسند و خدا ایشان را چون حبیبش دوست می‌دارد: «أَحَبُّ إِلَهِ مَنْ أَحَبَّ حُسَيْنًا؛ همانا خداوند دوست خواهد داشت هر کسی که حسین را دوست بدارد» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۷۴/۳۷).

حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم در مکه برای احیای دین جدش ابراهیم علیه السلام قیام و شعار «لا اله الا الله و محمد رسول الله» را مطرح کرد و سرنوشت خود را به این شعار پیوند زد. قریش پذیرفتند که او را مخفیانه بکشند. او به یثرب رفت و قریش خروج او را احساس کردند و به دنبال او رفتند و او را در غار ثور یافتند اما خداوند متعال رد او را پنهان و آنها را دور کرد و وی دین جدش ابراهیم علیه السلام را رواج داد. حسین علیه السلام در مکه قیام کرد تا دین جدش را که توسط بنی‌امیه تحریف شده بود، احیا کند و این شعار را مطرح کرد: «لو لم یکن لی فی الدنیا ملجا ما بایعت یزید». مرجع شام تصمیم گرفت حسین علیه السلام

را در موسم حج با خشونت بکشد و این خبر به حسین علیه السلام رسید و به کوفه رفت. سپس لشکریان اموی او را در عراق محاصره کردند و خداوند متعال اراده کرد که حسین علیه السلام به آنها واگذار شود تا جهاد بزرگ و دشوار از آن حضرت ظاهر شود. او مرگ شریف را به عنوان شهید مظلوم برگزید. خداوند متعال شهادت او را گسترده ترین نشانه هدایت قرار داد و بنی امیه رسوا شدند. خداوند متعال نقشه آنها را که هدف آن تربیت نسل جدید بود به این باور که یزید و پدرش معاویه امامان هدایتی هستند که به سوی خدا هدایت می شوند، ختنی کرد (شریفی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۵۳).

۲-۷. وارث امام علی علیه السلام

«السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام [وَلِيُّ اللَّهِ]» (قمی، بی تا: ۴۲۸/۱). در زیارت وارث، این فراز وراثت حسین علیه السلام از غیر پیامبران و تنها فراز وراثتی است که نام معصوم در آن ذکر شده است: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَصِيَّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ» (همان، ۴۲۸/۱). معنای دیگر لقب امیرالمؤمنین برای امام علی علیه السلام این است که او سرآمد مؤمنان بود و مؤید روایی و نقلی این مدعا، زیارت وارث است؛ زیرا امتداد نبوت اقتضا می کند که جانشینان پیامبران، مخصوصاً وصی خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله جامع صفات کمال باشد: «من اراد أن ينظر إلى آدم في علمه و الی نوح في حکمته...؛ هر کس می خواهد بنگرد به آدم در دانش او و به نوح در حکمتش (و سلیم بودن و صاحب عزم بودن، صاحب فهم بودن، پرهیزگاری اش و سپاسگذار بودنش برای خداوند) و به ابراهیم در برداری اش (و وفاداری اش و نیازمندی اش و سخاوتش و هیبت) و به موسی (در مناجات هایش و جرأتش و هیبت اثر و دشمنی اش با هر دشمن خداوند و ...) و به عیسی در عبادتش (دوست داشتنش هر مؤمن را و معاشرتش با آنها و مردم) و به ایوب در صبرش و بلا و ابتلا بینی اش و به یحیی بن زکریا در زهدش و به یوسف در جمالش و به سلیمان در برخورداری اش و قضاوتش و به اسماعیل در راست گویی اش، پس بنگرد به علی بن ابی طالب، چرا که مؤمنان به واسطه این نگرستن و نگرش به زیادتی ایمان رسیده و منافقین را این نگاه جز نفاق بیشتر به هم راه نخواهد داشت» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۱۷/۱۹۱).

در نتیجه همان‌طور که امام علی علیه السلام با تلاش تربیتی خود استعداد‌های عدالت‌خواه را احیا کرد، امام حسین علیه السلام نیز در دوران امامت ده‌ساله خود به تربیت خاص بنی‌هاشم برخاست و در حفظ آن کوشید. پس حسین علیه السلام وارث امیرالمؤمنین است. حضرت علی علیه السلام در سال ۲۸ ق قیام کرد تا مؤمنان را به فریضه حج تمتع که مسلمانان قریش آن را انجام داده بودند، هدایت کند و حسین علیه السلام قیام کرد تا امت را به امر به معروف و نهی از منکر که زنان مسلمان انجام داده بودند، راهنمایی کند (طبری، بی‌تا: ۲۶۲/۴).

۲-۸. وارث حضرت زهرا(س)

امام حسین علیه السلام وارث فاطمه(س) است: «الْسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ» (قمی، بی‌تا: ۴۲۸/۱). پیامبر صلی الله علیه و آله در مورد زهرا (س) فرمودند: «فاطمه پاره تن من است، هر که او را آزار رساند، من را آزار رسانده است» (ابن حنبل، بی‌تا: ۵/۴). او آسیب دید و در هنگام مرگ امر کرد که هر که به او ستم کرد در تشییع جنازه او شرکت نکند. بنی‌امیه نیز از حسین علیه السلام متنفر بودند. آنها او را کشتند و خداوند متعال لعنتشان کرد. پس حسین علیه السلام وارث ظلم و بی‌گناهی مادرش از ستمگران شد (اصفهانی، بی‌تا: ۱۱۸).

۲-۹. وارث امام حسن علیه السلام

با توجه به زیارت وارث، امام حسین علیه السلام وارث حسن علیه السلام است. مصالحه امام حسن علیه السلام با معاویه، شکستن اولین حصار بود که علی علیه السلام را در شام به‌عنوان ملحد دینی احاطه کرده بود و آنها را به لعن و نفرین بر او واداشت. پس از انعقاد صلح با حسن علیه السلام مردم شام دریافتند که علی علیه السلام امام هدایتی است که پیامبر صلی الله علیه و آله به فرمان خداوند متعال منصوب کرده است و پس از او موظف شدند که او را تعیین کنند و راه او را طی کنند و معاویه در جنگ با علی علیه السلام اشتباه کرد. بدین ترتیب، حسین علیه السلام وارث حسن علیه السلام از جهت توجیه و هدف قیام با هدف شکستن حصار اموی بر علی علیه السلام شد (مفید، ۱۴۱۳: ۱۵/۲).

۲-۱۰. وارث دیگر پیامبران

در زیارت وارث، امام حسین علیه السلام به‌عنوان وارث پیامبران اولوالعزم مطرح شده‌است.

خداوند همه معانی نام‌ها را به آدم علیه السلام آموخت و این علوم به وسیله ارث به امام حسین علیه السلام رسید و همچنین آن علوم و فضائل و توانایی که خداوند به حضرت نوح، ابراهیم، موسی، عیسی علیهم السلام و رسول اکرم صلی الله علیه و آله عنایت کرده بود، به عنوان ارث به حضرت رسید. لذا؛ زیارت وارث، حسین علیه السلام را وارث اولین و آخرین انبیاء و اولیا طاهرین قبل از خود معرفی کرده است. در نتیجه ایشان تمام فضائل پیامبران را دارد. در حقیقت امام حسین علیه السلام وارث پیامبران اولوالعزم و غیراولوالعزم است (قمی، بی تا: ۴۲۸/۱). در نتیجه او دارای تمام صفات و اختیارات و مناصب و قداست‌هایی است که پیامبران داشتند و به همین دلیل در زیارت وارث به آن اشاره شده است.

نتیجه

«زیارت وارث» در شأن و مقام امام حسین علیه السلام است زیرا امام علیه السلام کسی بود که تمام هستی خود را برای حفظ نور حق متعال فدا کرد. امام حسین علیه السلام وارث انبیاء است بدین معنا که ایشان به دلیل عصمت و علم کامل خود حتی برتر از تمام انبیای اولوالعزم هستند. مقصود این است که حسین علیه السلام کمالات انبیاء و خصوصیات آنها را به ارث برده است. لذا؛ حسین علیه السلام مناصب و وظایفی را که خداوند بر عهده انبیاء گذاشته بود، به ارث برد؛ زیرا حجت خدا بر خلقش بود. در واقع؛ مقام حسین علیه السلام بر مقام همه پیامبران به جز رسول اکرم صلی الله علیه و آله برتری داشت. او کمالات و استعدادها و صفات آنها را جمع کرد و باری را که بر دوش آنها گذاشته شده بود، بر دوش گرفت. وراثت امام حسین علیه السلام منحصر به پیامبرانی نیست که نامشان در زیارت وارث آمده است، بلکه شامل همه پیامبران از آدم علیه السلام تا محمد صلی الله علیه و آله می شود. او همچنین وارث پدرش علی علیه السلام، مادرش فاطمه (س) و برادرش امام حسن علیه السلام است. با توجه به زیارت وارث، حسین علیه السلام و حجت‌های نه گانه ذریه او وارثان علم و امامتش هستند. لذا؛ خداوند متعال صفت تاریخی و هدایتی و تبلیغی حضرت آدم علیه السلام را در حسین علیه السلام تجدید کرد و او وارث آدم شد و حسین علیه السلام با برهان نه گانه یادآور آدم و نه نفر از اولاد هدایت شد. حسین علیه السلام سومین وصی محمد صلی الله علیه و آله است که قیام کرد وراثت امامت را در نسل خود قرار داد تا مردم

را از ولایت درخت ملعون بنی امیه نجات دهد. او در کربلا با اهل بیت و یارانش محاصره شد و با عنایات خداوند متعال سرنوشتی را برای خود برگزید که بالاترین درجات صبر و تسلیم در برابر قضای الهی را در شخص او نمایان ساخت.

منابع

- ابن حنبل، احمد (بی تا)، مسند احمد، بیروت، دارصادر.
- ابن طاووس، علی بن موسی (۱۳۸۴)، اللهوف علی قتلی الطفوف، قم، سرور.
- ابن قولویه، جعفر بن محمد (۱۳۶۵)، کامل الزیارات، نجف، دارالمرتضویه.
- اصفهانی، ابوالفرج (بی تا)، مقاتل الطالبیین، بیروت، دارالمعرفه.
- بحرانی، هاشم بن سلیمان (بی تا)، مدینه المعاجز، بیروت، مؤسسه النعمان.
- پیشوایی، مهدی (۱۳۷۲)، سیره پیشوایان، قم، مؤسسه امام صادق علیه السلام.
- شریفی، محمود و همکاران (۱۳۹۸)، موسوعه کلمات الامام الحسین علیه السلام، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل.
- صدوق، محمد بن علی (۱۳۹۵)، کمال الدین و تمام النعمه، تهران، اسلامیه.
- طبری، محمد بن جریر (بی تا)، تاریخ الأمم و الملوک، قم، دار التراث.
- طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن (۱۴۱۱)، مصباح المتهجد و سلاح المتعبّد، بیروت، مؤسسه فقه الشیعه.
- فیض کاشانی، محمد بن شاه (بی تا)، تفسیر الصافی، تهران، مکتبه الصدر.
- فیض کاشانی، محمد بن شاه (۱۴۰۶)، الوافی، اصفهان، مکتبه الإمام امیرالمؤمنین.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷)، الکافی، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- قمی، عباس (بی تا)، مفاتیح الجنان، قم، اسوه.
- متقی، علی بن حسام الدین (بی تا)، کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال، بیروت، دار الکتب العلمیه.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳)، بحار الانوار، قم، مؤسسه الوفاء.
- مصطفوی، حسن (۱۳۳۸)، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- مفید، محمد بن محمد (۱۴۱۳)، الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، قم، کنگره شیخ مفید.
- _____ (۱۴۱۳)، کتاب المزار، قم، کنگره جهانی هزاره شیخ مفید.
- نجاشی، ابوالعباس (بی تا)، کتابه الرجال، قم، مؤسسه النشر الإسلامی.